

M. Tayyip Okiç ve Mevzu Hadisler Hakkında Tamamlanmamış Bir Çalışması *

Behlül KANAQI

U.Ü. Sos. Bil. Ens. Doktora Öğrencisi

Özet

Tayyip Okiç'in yayınlanmış çalışmaları dışında yayınlanmamış bazı notları da bulunmaktadır. Bu notlar arasında tespit edebildiğimiz mevzu hadisler ile ilgili "Mutûnu'l-Ehâdîsi'l-Mevdûa" adlı çalışmasıdır. Yaptığımız tahlil sonucunda söz konusu çalışmanın tam olmadığına sonucuna vardık. Okiç'in vefatından sonra belgeler bir yerden başka bir yere nakledilirken muhtemelen bir kısmı kaybolmuştur. Tayyip Okiç'in apokrif hadisler konusundaki hassasiyetini ve mevzu hadisleri tahrir ederken kullandığı kaynakların çeşitliliğinden anlaşılabilen objektiflik sorumluluğunu yansıması açısından bu çalışma önem arz etmektedir. Özellikle de uydurma hadislerin dinî, kültürel ve sosyal konulu başlıklara göre tasnif edilmeleri bu çalışmanın orijinal unsurlarından biri olarak görülmektedir.

Abstract

M. Tayyip Okiç and His Incomplete Work About Fabricated Traditions

Alongside with his published works, Tayyip Okiç has several unpublished draft notes. Through research and readings, I came across an unpublished piece titled "Mutûnu'l-Ehâdîsi'l-Mevdûa."

* Bu makalenin bir bölümü 28-29 Haziran 2010 tarihinde Saraybosna'da gerçekleştirilen Uluslararası Prof. Muhammed Tayyip Okiç (Hayatı – Eserleri – Kişiliği) Sempozyumunda özet olarak sunulmuştur.

While analyzing the text, it became apparent that the text was incomplete. Following his death, it is probable that some of Okiç's works and material had been lost while being moved from one place to another. "Mutûnu'l-Ehâdisi'l-Mevdûa" is an important work for several reasons. It represents Tayyip Okiç's sensitivity both in choosing the diversity of sources while searching the apocryph hadiths as well as his personal sensitivity in this field. The classification of "Mevzu Hadis" under various titles, such as social, religious, and cultural, is being seen as an original part of this work.

Anahtar Kelimeler: M. Tayyip Okiç, mevzû hadis, hadis tenkidi.

Key Words: M. Tayyip Okiç, fabricated tradition, textual criticism.

I. Giriş

İslam dünyasında fitnelerin ortaya çıkmasıyla başladığı kabul edilen hadis uydurma meselesi, her kuşakta yaşayan hadis alimlerini meşgul etmiştir. Bu alanda yapılan çalışmaların hicri altıncı asırdan itibaren mevzu hadisleri müstakil eserlerde toplama faaliyeti olarak devam ettiği görülmektedir.

Merhum Prof. Dr. M. Tayyip Okiç'in de bu alana ilgi duyduğu anlaşılmaktadır. Bu makalede, tamamlanmadığı için gün yüzüne çıkamayan mevzu hadisler hakkındaki çalışmasını inceleyerek, onu tanıtmak ve buradan hareketle M. Tayyip Okiç'in ilmî yönünü, bu alanda gösterdiği çabaları ve takip ettiği metodu hakkında bilgi vermek hedeflenmektedir.

Bunun için öncelikle Okiç'in hayatı ve eserleri hakkında anahatlarıyla bilgi verilecek, daha sonra Mutûnu'l-ehâdisi'l-mevdûa adlı çalışması muhteva ve sistem açısından tanıtılmaya çalışılacaktır.

II. Anahatlarıyla M. Tayyip Okiç'in Hayatı ve Eserleri

M. Tayyip Okiç, Bosna Hersek'in Tuzla Sancağı'na bağlı Gračanitsa kasabasında 1 Aralık 1902 tarihinde dünyaya gelmiştir. Babası Bosna-Hersek Reisu'l-Ulemâ (Şeyhu'l-İslam) Muavini Jajca'lı (Yaytsa'lı) Yusuf oğlu Mehmed Tevfik Efendi'dir. Annesi Gračanitsalı Mustafa Hacıç kızı Hasibe Hanımdır. İlköğrenimine memleketi Gračanitsa'da başladığı anlaşılan¹ Okiç, babasının görevi sebebiyle eğitimine Saraybosna'da devam etmiştir. Okiç orada önce Bozacı

¹ Suljkić, Hivzija ve Hamzić, Omer, "Gračaničke medrese, njihovi graditelji, muderisi i učenici", Gračanički glasnik, 1999., br. 7/4, s. 15.

Hacı Hasan Efendi İslam Mekteb-i İbtidâisi'ni 26 Ağustos 1916 tarihinde bitirmiş, sonra da Bendbaşı Rüşdiye Mektebi'ne yazılmıştır. Oradan da mezun olduktan sonra, o zaman Saraybosna'da yeni kurulan modern bir ilâhiyat koleji olan Okrujna Medresesi'ne (Okruzna Medresa) kaydolmuştur. Bu okuldan mezun olduğunu gösteren diplomasındaki tarih 12 Mayıs 1920'dir. Müteakiben Okiç, İslâm Hukuku ve İlahiyat Mektebi'ne de kaydolmuş ve 1925 yılındada buradan mezun olmuştur.²

Bundan başka, Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'te Zagreb Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Lâtin Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Eğitimin sonunda girdiği sınavı başarıyla vererek diplomasını aldı. Aynı zamanda Zagreb Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Hukuk diplomasını naklen geçtiği Belgrad Hukuk Fakültesi'nden aldı. Müteakib yıllarda M. Tayyib Okiç, Sorbonne Edebiyat Fakültesi Lisans diploması sahibi oldu. 'Hasan Kâfi de Bosnie, sa vie et oeuvres, avec la traduction de son ouvrage Nizamu'l-Ulemâ'³ isimli doktora tezinin Imprimatur'u (basma/yayınlama izni) 10.07. 1931 tarihinde verildi. Okiç Fransa'da kaldığı dönemde aynı zamanda Şark Dilleri Okulu (Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes): Arab ve Türk Dili Edebiyatı ile Fars Dili ve Edebiyatı diplomalarını da aldı.

Sonra Tunus'da ez-Zeytûniyye Üniversitesi'nde Arab Dili ve Edebiyatı Yüksek Okulu'nda (Ecole Supérieure de Langue et Littérature Arabes) ihtisas yaptı. Daha sonra Belgrad Üniversitesi'nde sınava girerek lise ve üniversitede ders verebilmek için gerekli olan "agregation belgesi"ni aldı. Okiç'in almış olduğu 28.04.1939 tarihli bu belge Şarkiyat, Yugoslav Tarihi, Sırp-Hırvat Dili ve Edebiyatı alanlarını kapsamaktadır.

Kısa bir müddet, Saraybosna'daki Şeriat Erkek Gimnaziyası'nda (Serijatska Sudjacka Gimnazija) hocalık yapmış olan Tayyib Okiç, ayrıca Makedonya'nın başkenti Üsküp'teki Kral Birinci Aleksandr Büyük Medresesi'nde⁴ yedi yıl (1934-1941) Tefsir, Hadis, Kur'an, İslam Tarihi ve Sırpça dersleri okuttu.⁵ Bunun

² Okiç'in 28.6.1925 tarih ve 8/347 numaralı diplomasının son fıkrası şöyledir: 'Kanun gereğince imtihan verip tahsilini bitiren müşârun ileyhin, İslâm ilimleriyle ilgili bütün vazifeleri ve bilhassa şer'î hâkimlik vazifesini ifâ etmeye ehil olduğu tesbit edilmiştir.' Bknz: Albüm, "Prof. Muhammed Tayyib Okiç'in Hayatı ve Eserleri", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1969 yılı mezunları Albümünden ayrı bir basım, Önder Matbaası, Ankara, 1969, s. 3.

³ Hasan Kâfi Bosnevi'nin Hayatı, ve Eserleri ile Nizâmu'l-Ulemâ Adlı Çalışmasının Tercümesi.

⁴ Albüm, s. 3-4.

⁵ Memiç, Mustafa, *Velika Medresa i Njeni Uçenici u Revolucionarnom Pokretu*, IPZRO Fonografika, Skoplje, 1984, s. 49.

yanısına bu okulda belletmenlik görevini de ifa etti.⁶ İkinci Cihan Harbi'nin patlaması üzerine 1941 yılında vazifesini Saraybosna'ya nakletti. İki sene burada kaldıktan sonra, Türkiye'nin Belgrad sefaretinde mahalli sekreterlik ve mütercimlik vazifesine atanarak bir buçuk seneye yakın bu görevde çalıştı. Daha sonra 10 Nisan 1945 tarihinde, ikinci vatan edinmiş olduğu Türkiye'ye geldi. İlk olarak beş sene müddetle İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ve kütüphanelerde ilmî araştırmalarda bulundu ve aynı zamanda bazı özel kuruluşlarda çalıştı.

Okiç, Fakülte hocalığına 1949 senesinin sonlarına doğru Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Hadis Profesörü olarak başladı. Ankara'da 1949/1950 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı açılan İlahiyat Fakültesi müessesesinde Tefsir-Hadis kürsüsünü kurma görevi Muhammed Tayyib Okiç'e verildi.⁷ Bu fakültede bir süre hadis, tefsir ve fıkıh dersleri verdi. Aynı dersleri 1964-1965 ders yılında Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde de okuttu.⁸ Daha sonra Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nde öğretim hayatını sürdürdü. Türkiye'de Okiç'in ilahiyat alanında yetiştirdiği ve özellikle ilgi gösterdiği ilk akademisyenler arasında Talat Koçyiğit, İsmail Cerrahoğlu, M. Said Hatiboğlu, Süleyman Ateş ve Esat Kılıçer'i saymak mümkündür. Bunlar aynı zamanda Türkiye'de ilahiyat fakültelerinde hoca olarak görev yapmış ve pek çok öğrenci yetiştirmişlerdir. 9 Mart 1977 tarihinde Ankara'da vefat eden Okiç'in cenazesi Saraybosna'ya götürüldü ve orada defnedildi⁹

Okiç'in belli başlı eserleri ve çalışmaları şunlardır:

1. "İslamska Tradicija": Türkçe'ye "Hadis" diye tercüme edilebilecek bu makalesi 39 sayfadan ibarettir ve 1937 senesi için 1936 yılında Gajret¹⁰ Takvimi'nde (s. 34-72) Saraybosna'da yayımlanmıştır. Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Okiç, sünnetin önemi, hadisin din ve toplum

⁶ Redzepagiç, Omer, "Muhammed T. Okiç'in Üsküp Hatıraları", Muhammed Tayyib Okiç (Hayatı - Eserleri - Kişiliği) Sempozyumu (yayımlanmamış), Saraybosna, 28-29 Haziran 2010.

⁷ Okiç, Muhammed Tayyib, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1959, s.V.

⁸ Albüm, s. 4.

⁹ Hatiboğlu, İbrahim, "Okiç, Muhammed Tayyib", İslam Ansiklopedisi, T.D.V. yay., İstanbul, 2007, XXXIII, s. 336.

¹⁰ Bosna Hersek'te "Gajret" isimli bir sivil toplum kuruluşunun kendi adıyla çıkardıkları yıllık takvimin adıdır. Bu takvim aynı zamanda o günkü Müslümanlar'ın ilmî ve edebî çalışmalarının yayımlandığı bir yer olmuştur. Bugün de Bosna'da bu gelenek devam etmektedir. Bosna Hersek'in İslam Meşihatı her sene için takvim basmaktadır. Bir kitaptan ibaret olan bu takvimde özellikle Müslümanları ilgilendiren makaleler de yayımlanmaktadır.

hayatındaki yeri ile diğer ilmî sahalarla olan ilişkisinden ve Avrupalı araştırmacıların bu alandaki çalışmalarından bahsetmektedir. Birinci bölümde hadisin temel terimlerinden, rivayetlerin tespiti ve kabulünden, ilk sahabî ravilerinden, Müslümanlar'ın hadis kritiği ve sünnete olan bakış açılarından, Avrupalı müsteşriklerinin hadis kritiği ile hadis ilminin terminolojisi ve tasnifinden söz etmektedir. İkinci bölümde hadis edebiyatından, üçüncü bölümde ise Yugoslavya'da hadis ilminin tarihçesi ve mevcut durumundan bahsetmektedir. İlk olarak Kiril harfleriyle, daha sonra ise latin harfleriyle hazırlanmış olan ve oldukça yoğun bilgi içeren bu eserin ayrı basımı da mevcuttur.¹¹

2. "Orjentalistika u Jugoslaviji": 1934 yılında Saraybosna'da Pregled dergisinde (Kitap X, sene VIII, Temmuz-Ağustos, ss. 407-415) yayımlanan bu makalede Okiç, genel olarak Slav halklarının oryantalizm konusundaki bilimsel çalışmalarının durumu, özel anlamda ise Yugoslavya'da oryantalizmin bir bilim dalı olarak gelişim seyri hakkında bilgi vermektedir.

3. *Hasan Kâfi de Bosnie, sa vie et oeuvres, avec la traduction de son ouvrage Nizamu'l-Ulemâ*: Okiç'in doktora tezi olan bu çalışma iki kısımdan ibarettir: Yaklaşık yüz sayfalık birinci kısımda, müellif, Hasan Kâfi hakkında malumat vermektedir. İkinci kısım ise, Hasan Kâfi'nin kendi otobiyografisini de ihtiva etmekte olan "Nizâmu'l-ulemâ ilâ Hâtemi'l-Enbiyâ aleyhi ve aleyhimu's-salâtu ve's-selâm" isimli eserinin Arapça'dan Fransızca'ya notlu tercemesini içermektedir. Tercemenin kontrolünü kolaylaştırmak gayesiyle Okiç, bu risâlenin tenkidli neşrini de gerçekleştirmek istemiş ve bu amaçla risâlenin Arapça metnini (bütün basım masraflarıyla birlikte) Kahire'ye Abdulaziz el-İstanbulî'ye basması için göndermiştir. Bu zatı kendisine, Mısırlı dostları merhum Prof. Ahmed Emin, Mahmud el-Hudari ve Osman Emin tavsiye etmişti. Karşılaşılan bazı olumsuzluklar sebebiyle bu eserin basımı maalesef gerçekleşmemiştir.¹²

4. "Les Kristians (Bogomiles Parfaits) de Bosnie, d'après des Documents Turcs Inédits" (Neşredilmemiş Bazı Türk Kaynaklarına Göre Bosna Hıristyanları- Bogomiller): Bir bildiri olan bu çalışma, 19 Eylül 1955'te İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası 10. Bizantoloji Kongresinde sunulmuştur. Giriş ve Yugoslav Tarihçiliğinden Bogomil Sorununa Genel Bir Bakış", "Bogomiller Üzerine Araştırmaların Güncel Durumu" ve "Belgeler" şeklinde üç ana bölümden oluşan bu

¹¹ Okiç, "İslamsla Tradicija", Sarajevo, 1936, s. 1-39.

¹² Bkz. Albüm, s. 8.

bildiri, Türkçe'ye Salih Akdemir ve Recep Duran tarafından çevrilmiştir.¹³

5. *Bazi Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları arasından çıkan bu kitap İstanbul'da 1959 yılında Osman Yalçın Matbaası tarafından bastırılmıştır. Ders kitabı olarak hazırlanmış bu eser hakkında Okiç: "Esasen bu eser, hazırlamakta olduğum Hadis İlmine Giriş adlı mufassal kitabımın birkaç bahsinden ibarettir" demektedir.¹⁴ "Sünnet ve Hadis" terimleri üzerindeki açıklamalarla başlayan bu çalışma devamında "Sahabiler ve Bilgin Sahabiler", "Tabiiler, Etbau't-Tabiin", "Hadislerin Öğrenimi ve Öğretimi", "Hadis İçin Yapılan Seyahatler", "Daru'l-Hadisler", "Hadiste Nesh Konusu", "Hz. Peygamber'in Diplomatik Vesikaları", "Siyer, Megâzi ve Şemâil", "Hz. Peygamber'in Dava Hükümleri", "Hadis'te Tergib ve Terhib", "Tıbbı Ait Hadisler", "Hadis Mecmuaları", "Hadise Göre Yahudiler ve Müslümanlar" ve en son bölümde "Nehcu'l-Belâğa" bahsini içermektedir.

6. *Kur'an-ı Kerim'in Üslubu ve Kıraatı*: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi XLVIII numaralı yayını olarak Ankara Üniversitesi Basımevi'nden 1963 yılında çıkan ve 28 sayfalık olan bu eser, genel olarak Kur'an-ı Kerim'in üslubu, onun müzik ile ilgisi, okunma tarzları ve kaideleri ile onu okurken ve dinlerken riayet edilecek hususlardan bahsetmektedir.

7. *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*: Diyanet İşleri Yayını olarak Başbakanlık Basımevi'nden Ankara'da 1978 yılında çıkan ve 61 sayfalık olan bu eserde Okiç, kadının İslam Dini'ndeki konumu ve değeri, anne ile çocukları arasında olması gereken karşılıklı sevgi ve yardımlaşma, kadının okuması, âlim sahabiyeler, sonraki devirde yetişen Müslüman alim kadınlar hakkında bilgi vermekte, değerlendirmeler yapmakta ve Türkiye'de İmam Hatip ve İlahiyat Fakülteleri'nde okuyan kız öğrenciler ile ilgili istatistikî verilerden bahsetmektedir.

8. "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetvâ": 1952 yılında İstanbul'da Millî Eğitim Basımevi'nde çıkan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin birinci sayısının 48 ile 58'inci sayfaları arasında yer alan bu makalede Okiç, önce Güney Doğu Avrupa'da İslam'ın zuhuru, Sarı Saltuk'tan önce Balkanlar'daki dinî durum, Sarı Saltuk ve Slavlar'ın İslâmlaşması meselesi hakkında bilgi vermektedir. Daha sonra bu makalenin asıl konusu olan Sultan Süleyman'ın Ebu's-Suûd Efendi'ye Sarı Saltuk'un evliyaullahtan olup olmadığı sorusu

¹³ İslamî Araştırmalar, cilt 6, sayı 4, ss. 235-248.

¹⁴ Okiç, *Hadis Meseleleri*, s. VI.

üzerine, Şeyhu'l-İslam'ın 'Riyazet ile kadid olmuş bir keşişdir' cevabı ile ilgili bir değerlendirmeye araştırmasını bitirmektedir.

9. "Bir Tenkidin Tenkidi": Okiç'in "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva" makalesine Y.Ziya Yörükan'ın "Bir Fetva Münasebetiyle" (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1952, cild I, sayı 2-3, ss. 137-160) isimli makalesiyle yönelttiği tenkide yine Okiç'in reddiye olarak yazdığı ve aynı dergide (1953, cilt II, sayı 2-3, ss. 219-290) yayımladığı çalışmadır.

10. "Hadiste Tercüman": 1966 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 14. sayısının 27 ile 52'nci sayfaları arasında yayımlanan bu makalede Okiç, tercümanlığın ehemmiyetinden, yabancı dillerden Arapça'ya yapılan ilk tercümelere, tercüman kelimesinin Arapça, Rusça ve farklı Batı dillerindeki telaffuzu, kullanımı ve anlamlarından, terceme ile tercüman kelimeler arasındaki farktan, tercümanların dil bilgisinden, tercüman yetiştiren müesseselerden, hadislerde geçen tercüman kelimesine dair tabirlerin tahlilinden ve en sonda İslam hukukunda tercüman konusundan bahsetmektedir.

11. "Çeşitli Dillerdeki Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümeleri": 1976 yılında Atatürk Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Dergisi'nin birinci sayısının 17 ile 78'inci sayfaları arasında çıkan bu makalede Okiç, Süleyman Çelebi mevlidiyle birlikte farklı dillerde çıkan mevlitlerin tahlilini yapmaktadır.

Okiç'in ana hatlarıyla hayatı ve eserleri hakkında bahsettikten sonra tamamlanamadığı için gün yüzüne çıkamamış *Mütûnu'l-ehâdisi'l-mevdûa* (Mevzu Hadis Metinleri)¹⁵ isimli çalışmasının tahliline geçebiliriz.

III. Tamamlanmamış Bir Çalışması: Mütûnu'l-ehâdisi'l-mevdûa

Adından da anlaşılacağı üzere uydurma kabul edilen hadisleri bir araya toplamak gayesiyle telif edilen bu çalışma, konu ile ilgili rivayetleri sistemli bir şekilde tasnif etmeyi amaçlamaktadır. Henüz tamamlanamadığı için müsvedde halinde olan bu çalışmada yazar belirlediği hadisleri ayrı ayrı fişlere yazmıştır. Hadislerin yazılı olduğu bu fişlerin/kağıtların üst tarafının orta kısmında belli numaralar yer almaktadır. Okiç'in belirlediği konu/bablara tasnif edilmiş olan bu kağıtları (hadisleri) söz konusu numaralara göre dizdiğimizde

¹⁵ Tayyib Okiç'in Türkiye'deki ilk asistanlarından olan ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Bölümünden emekli olan sayın Prof. Dr. M. Said Hatiboğlu'na belgeler arasında özenle koruduğu bu çalışmayı kullanmak üzere bize vermeyi lütfettiğinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

elimizde mevcut olan fişlere göre 1'den başlayıp 395'e kadar bazı kesintilerle devam eden bir numara sırasını elde etmiş olmaktadır. Ancak bu defa, konulara göre tasnif edilmiş olan hadisler, fişlerin üst tarafında yer alan sayı sırasına göre dizilmiş olacağı için konu/baba göre tasnifi bozulmuş olur. Buna dayanarak Okiç'in ilk olarak hadisleri topladığı/yazdığı, sayı numarasına göre dizdiği sonra ise bunları kendisinin belirlediği konulara göre tasnif ettiğini söyleyebiliriz.

A. Çalışmanın Sistemi ve Bölümleri

Okiç "Mutûnu'l-ehadisî'l-mevdûa" isimli çalışmasında hadisleri konularına göre 41 başlık altında tasnif etmiştir. Her başlığın altında konu ile ilgili haberlere yer vermiştir. Ancak bunlardan üçüncü başlık ile beşince ve otuzbirinci başlıklar arasında kalan kısımlara ulaşamamıştır. Birden beşe kadar olan konular bir zarfta, otuzbirden kırkbire kadarki konular ikinci bir zarfta yer almaktadır. İlk zarfın üzerinde Osmanlıca olarak "Mevzu Hadisler", ikinci zarfın üzerinde ise Arapça olarak "Mutûnu'l-ehâdisî'l-mevdûa",¹⁶ bunun altında IV rakamı ve rakamın altında parantez içinde 31-41 rakamları yazmaktadır (bak. Resim 1 ve 2). Çalışmanın başlangıcı ve son kısımları yazıldığına göre ortası da yazılmış olmalıdır. Ancak bilemediğimiz nedenlerden ötürü muhtemelen kaybolmuştur. Elimizdeki notlarda aşağıdaki başlıklar altında yer alan mevzu hadisler işlenmektedir.

1. Allah Azze ve Celle: Bu başlık altında altı tane haber yer almaktadır.

2. Hazreti Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem ve Sair Enbiya: Bu başlık altında 37 haber yer almaktadır.

3. Bu başlıkta olması gereken konuyu şu ana kadar ulaşabildiğimiz belgelerde bulamadık.

4. Ashabu'n-Nebiy Ridvanullahi Aleyhim: Bu başlık altında 63 haber yer almaktadır.

5. el-İlm ve'l-Ulema ve'l-Meşayih: Bu başlık altında 56 haber yer almaktadır.

Beşinci ve otuzbirinci başlık arasındaki konulara şu ana kadar ulaşamadık. Bizdeki kanaat bu konuların yazılmış oldukları fakat sonradan kayboldukları şeklindedir.

¹⁶ İkinci zarfta yer alan başlığı çalışmanın genel adı olarak kullanmamızın sebebi çalışmanın içeriğini, birinci zarfta bulunan başlıktan daha iyi yansıttığını düşündüğümüzden dolayıdır.

31. el-Bihâr ve'n-Nihâr: Bu başlık altında 2 haber bulunmaktadır.
32. el-Umem: Bu başlık altında 26 haber bulunmaktadır.
33. el-Hayavân: Bu başlık altında 11 haber bulunmaktadır.
34. el-Hicâre: Bu başlık altında 1 haber bulunmaktadır.
35. el-Fevâkih: Bu başlık altında 4 haber bulunmaktadır.
36. el-Meâkil ve'l-Meşârib: Bu başlık altında 51 haber bulunmaktadır.
37. ez-Zîne: Bu başlık altında 8 haber bulunmaktadır.
38. el-Lehv ve'l-La'ib: Bu başlık altında 8 haber bulunmaktadır.
39. el-Ezhâr: Bu başlık altında 6 haber bulunmaktadır.
40. el-Libâs: Bu başlıkta altında 7 haber bulunmaktadır.
41. el-Muteferrik: Bu başlıkta değişik konulara ait 69 adet rivayet yer almaktadır. Sonuç olarak çalışmanın tamamında toplam 355 rivayet bulunmaktadır.

Birinci başlık altında Okiç, Allah ile ilgili uydurma haberleri toplamıştır. Ancak bazen uydurma hadisin akabinde uydurma olmayan diğer bir hadise yer vermektedir. Şu örnekte olduğu gibi:

(110)

76

خير: عبد الرحمان بن عوف يدخل الجنة حبواً.

موضوع رواه الامام احمد فى مسنده. و هو معدود من عدة احاديث فى مسنده ليس لها اصل. و كل من رواه بعده سقط قدره عند المحدثين. هكذا نقله غير واحد.

(اسنى المطالب: 138)

(ابو بكر فى الجنة و عمر فى الجنة و عثمان فى الجنة و على فى الجنة و طلحة فى الجنة و الزبير فى الجنة و عبد الرحمان بن عوف فى الجنة و سعد بن ابى وقاص فى الجنة و سعيد بن زيد فى الجنة و ابو عبيدة بن الجراح فى الجنة رضى الله عنهم اجمعين)

رواه احمد و الضياء عن سعيد بن زيد. و الترمذى عن عبد الله بن عوف. و قد نظم اسماءهم الحافظ ابن حجر العسقلانى لكن لا على ترتيبهم فى الفضيلة. فقال:

لقد بشر الهادى من الصحب عشرة

بجنات عدن كلهم قدره على

عتيق (1) سعيد (2) سعد (3) عثمان (4) طلحة (5)

زبير (6) ابن عوف (7) عامر (8) عمر (9) على (10)

(كشف الخفاء 49, 32, 1)¹⁷

Tirmizi bu konuyla ilgili son hadisi Sünen adlı eserinin Menâkıb bölümünde nakletmekte ve bu konudaki rivayetlerin en sahihi olduğunu açıklamaktadır.¹⁸

İkisi arasında belirgin bir farka işaret etmeden metinlerden önce zaman zaman “hadis” veya “haber” ifadelerini kullanmaktadır. Her haberi sıralamasının hemen akabinde ravi değerlendirmesini veya sıhhat durumunu verdikten sonra kullandığı kaynağa işaret etmektedir. Aynı işlemi genelde tüm başlıklarda uygulamaktadır. Örneğin:

(225)

خير لا تسبوا البر غوث فانه ايظ نبييا لصلاة الفجر.
رواه الطابرائى والبزار و احمد. قال العقيلي: لا يصح فى البراغيث عن النبى شىء.
(اسنى المطالب 253)¹⁹

(240)

5

حديث

احبوا العرب لتلاث: لانى عربى و القرآن عربى و كلام اهل الجنة عربى
متكلم فيه. قال الذهبى: فيه محمد بن الفضل متهم. و قال: اظن الحديث موضوعاً. و عن ابن حبان أنه
موضوع. و عن ابى حاتم: فيه كذاب.
(اسنى المطالب 0.21)²⁰

Bazen de aynı rivayeti üst üste bir kaç defa vermektedir:²¹

¹⁷ Okiç, söz konusu rivayeti “Ashabu'n-Nebiy” başlığı altında zikretmiştir. (Arapça metni, üstündeki rakamlarla vermemizin sebebi Okiç'in notlarını tamamen aktarmak içindir)

¹⁸ Tirmizi, Menakib 26. Hadisin benzer rivayetleri İbn Hibbân'ın Sahîhi'nde yer almakta ve Şuayb el-Arnaut yaptığı tahkikte sahih olduğunu belirtmektedir: İbn Hibban, Sahih, (İbn Balaban tertibi) thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1414/1993, c.15, s. 454

¹⁹ Okiç, söz konusu rivayeti “el-Hayavân” başlığı altında zikretmiştir.

²⁰ Okiç, söz konusu rivayeti “el-Umem” başlığı altında zikretmiştir.

193 (95) (13)

خبر

من زارنى و زار ابى ابراهيم فى عام واحد دخل الجنة.
قال ابن تيمية: انه موضوع. و مثله فى شرح المهذب للنوى.
(اسنى المطالب 214)

(2490) من زارنى و زار ابى ابراهيم فى عام واحد دخل الجنة.
قال النووى فى شرح المهذب فى آخر الحج موضوع لا اصل له. و قال ابن تيمية موضوع و لم يروه
احد من اهل العلم بالحديث.
(العجلونى: 251 , 2)

من زارنى و زار ابى ابراهيم فى عام واحد دخل الجنة.
قال ابن تيمية انه موضوع. و كذا قال النووى فى آخر الحج من شرح المهذب انه موضوع لا اصل
له.
(ابن الديبع: 206)

10

Başlıklar altında verilen hadislerin ise belirli bir konu sıralamasına göre düzenlenmediği görülmektedir. Ancak bunu söylerken her hadisin ayrı kağıtlara yazıldığı ve kağıtların da farklı nedenlerden ötürü karışmış olabileceği ihtimalini de göz önünde bulundurarak bu konudaki tespitimiz isabetli olmayabilir.

B. Çalışmanın Kaynakları

Okiç'in bu çalışmasının tamamlanmamış olması sebebiyle çalışmanın kaynakları hakkında tam ve sağlıklı bilgi verme imkanı bulunmadığını kabul etmek durumundayız. Ancak konu edindiği hadislerin tamamının kaynaklarını gösterdiği görülmektedir. Kendi referansları dikkatle takip edildiğinde aşağıdaki kaynakları kullandığı ortaya çıkmaktadır:

²¹ Okiç, söz konusu rivayeti "Hazreti Muhammed s.a.v. ve Sâir Enbiyâ" başlığı altında zikretmiştir.

1. Kur'an-ı Kerim;
2. Muhammed b. Tâhir el-Makdisi (448-507/1056-1114), Tezkiretu'l-mevdûât;
3. Abdurrahman b. Ebî Bekır es-Suyûtî (849-911/1446-1506), el-Leâli'l-masnûa fi'l-ahadisi'l-mevdua;
4. Abdurrahman b. Ali, İbnu'd-Deyba' eş-Şeybani (864-944/1460-1538), Temyizu't-tayyib mine'l-habis fi ma yedûru ala elsineti'n-nâsi mine'l-hadis;
5. Ali b. Muhammed el-Herevî, Aliyyu'l-Kârî (1014/1605), el-Mevduâtu'l-kubrâ (el-Esrâru'l-merfua fi'l-ehâdisi'l-mevdûa);
6. İsmail b. Muhammed el-Aclûnî (1087-1162/1677-1749), Keşfu'l-hafâ ve muzîlu'l-ilbâs amma'stehara mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nâs;
7. Muhammed b. Ali eş-Şevkânî (1173-1250/1760-1835), el-Fevâidu'l-mecmûa fi'l-ehadisi'l-mevdûa;
8. Muhammed İbnu's-Seyyid Derviş, el-Hûtu'l-Beyrûtî (1209-1276/1795-1860) Esne'l-metâlib fi ehadise muhtelifeti'l-merâtib;
9. Ali bin Ebî Tâlib (599-661/41), Divan.²²
10. Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed İbni'l-Fakîh el-Hemedânî, Muhtasaru Kitabi'l-buldân, , (edit. M. J. De Goeje), Brill yay., Leiden, 1967²³.

Kullandığı kaynaklar dikkate alındığında Tayyib Okiç'in mevzuat konusunda geniş bir literatür bilgisine sahip olduğu düşünülebilir. Nitekim her bir kaynağa bir tane örnek verdiğimizde bu düşüncenin temellendirilmesi mümkün olur. Örneğin “ ان الله يجلس يوم القيامة على القنطرة الوسطى بين الجنة و النار إذا رأيتم معاوية على منبرى ” rivayetinin²⁴ kaynağı olarak Şevkânî'nin el-Fevaidu'l-mecmûa isimli eserini,

²² Bulak yay., Mısır, 1251/1835, sayfa sayısı 76 + 12. Çalışmada sadece bir defa geçen bu kaynağın metni bulunmamaktadır. Okiç bu kaynağa Ashabu'n-Nebiy başlığı altında yer verdiği “ و صي و موضع سرى و خليفى فى اهلى و خير من أخلف بعدى على بن ابى طالب و هذا العلم لم يعلمه الا نبى او وصى الانبياء ” rivayetinin hemen akabinde Divanu Ali k.v. s. 2, 3 olarak işaret etmektedir. Divan'ın üçüncü sayfasında yer alan “ و هذا العلم لم يعلمه الا نبى او وصى الانبياء ” satırı dışında ne üçüncü ne de ikinci sayfasında yukarıdaki rivayetle uzaktan da olsa ilgili bir cümle veya ifade bulamadık.

²³ Sadece el-Umem başlığı altında bir defa geçmekte ve şu bilgiye kaynaklık etmektedir: “ لا يصرف فى الترك الوفاء و لا فى الروم السخاء و لا فى الخزر الحياء و لا فى الزنج الغم و لا فى الصقلب الشجاعة و لا فى السند العفة . Bkz., s. 330

²⁴ Okiç, a.g.ç., Allah Azze ve Celle; eş-Şevkani, Muhammed bin Ali, *el-Fevaidu'l-mecmua fi ehadisi'l-mevdua*, (thk. Abdurrahman bin Yahya el-Yemani), Mektebetu's-sunneti'l-muhammediyye, I.baskı, Kahire 1960/1380, s. 448, h.no. 15 (Kitabu's-Sifat).

فاقتلوه rivayetinin²⁵ kaynağı olarak Makdisi'nin Tezkiretu'l-mevdûâtı'nı, rivayetinin²⁶ kaynağı olarak el-Kârî'nin Mevduâtü'l-kubrâ isimli eserini, من زارنى و زار ابى ابراهيم فى عام واحد rivayetinin²⁷ kaynağı olarak Aclûnî'nin Keşfu'l-hafâ isimli eserini, سيد العرب من مات و فى قلبه بغض لعلى بن ابى طالب فليمت يهدياً او نصرانياً rivayetinin²⁸ kaynağı olarak es-Suyuti'nin el-Leali'l-masnua isimli eserini, سید العرب من مات و فى قلبه بغض لعلی بن ابى طالب فليمت يهدياً او نصرانياً rivayetinin²⁹ kaynağı olarak Derviş el-Huti'nin Esna'l-metâlib isimli eserini, عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة. rivayetinin³⁰ kaynağı olarak da İbn Deybâ eş-Şeybânî'nin Temzyîzu't-tayyib isimli eserini kaynak gösterir.

Okiç'in çalışmasının orijinal kabul edebileceğimiz taraflarından biri de kendisinden önce yazılan mevzuat literatürüne vakıf olmasına rağmen hadisleri kendine özgü yeni başlıklar altında toplamaya çalışmasıdır. Yukarıda ismini verdiğimiz eserlerden bir kısmı rivayetleri harf sırasına göre verirken, bazıları da klasik konu başlıklarını kullanmıştır. Okiç çalışmasında, mezkur eserlerdeki tasnif usullerinden farklı bir tasnif metodu ortaya koymuştur.

Eserde konuların ele alınmasında takip edilen sıralamanın belli bir amaca mebni olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çalışmadaki babların sıralanışı Allah ile ilgili rivayetlerle başlamakta, peygamber, ulema ve meşayih ile ilgili bablar şeklinde devam etmektedir. Bu tertip dinin mukaddeslerine dair hiyerarşik bir düzenleme özelliğini taşımaktadır. Zira iman önceliklidir. İmanda da Allah'a iman birinci sırada yer alır. Sonra peygamberler gelir ve peygamberlerin mirasçıları olarak müteakiben alimler gelir.

²⁵ Okiç, *a.g.ç.*, Ashabu'n-Nebiyî r.a.; el-Makdisî, Ebu el-Fadıl Muhammed b. Tahir, *Tezkiretu'l-mevduat*, (tsh ve tlk. Muhammed Emin el-Hancî), Matbaatu's-saade, I. baskı, Mısır, 1323, s. 8.

²⁶ Okiç, *a.g.ç.*, Allah Azze ve Celle.; el-Kârî, Nuruddin Ali, *el-Esrari'l-merfua fi'l-ahbari'l-mevdua mevduatu'l-kubra*, (thk. Muhammed es-Sabbağ), Daru'l-Emane, Beyrut, 1971/1391, s. 88, h.no. 21.

²⁷ Okiç, *a.g.ç.*, Hazreti Muhammed (s.a.s) ve Sair Enbiyâ; el-Aclûnî, İsmail bin Muhammed, *Keşfu'l-hafa ve muzilu'l-ilbas amma-ştehere mine'l-ehadisi alâ el-sineti'n-nâs*, Daru İhyau't-Turasi'l-Arabiy, 2.baskı, Beyrut 1351, (2 cilt) c. 2, s. 251 h.no. 2490.

²⁸ Okiç, *a.g.ç.*, "Hazreti Muhammed (s.a.s) ve Sair Enbiyâ"; es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman, *el-Leali masnua fi'l-ehadisi'l-mevdua*, (thrc. ve tlk. Ebu Abdurrahman Salih bin Muhammed), Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1.baskı, Beyrut, 1996/1417, (2 cilt) c. 2, s. 335.

²⁹ Okiç, *a.g.ç.*, "Hazreti Muhammed s.a.s. ve Sair Enbiyâ"; el-Hûtî, Muhammed Derviş, *Esna'l metalib fi ehadisi muhtelifetu'l-meratib*, Daru'l-Kitabu'l-Arabi, Beyrut, 1983/1403, s. 162, h.no. 765.

³⁰ Okiç, *a.g.ç.*, "el-İlm ve'l-Ulema ve'l-Meşaih"; İbnu'd-Diba (ed-Deyba), Abdurrahman b. Ali b. Muhammed eş-Şeybani, *Temyizu't-tayyib mine'l-habis fi ma yeduru ala elsineti'n-nasi mine'l-hadis*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2.baskı, Beyrut, 1983/1403, s. 125 h.no. 896.

C. Çalışmanın Hadis İlimi Açısından Önemi

Çalışmanın başlıklarına ve içeriğine bakıldığında Okiç, halk dilinde yaygın olarak dolaşmakla birlikte sahîh olmayan haberleri daha sistematik, ulaşılması kolay ve pratik bir eserde toplamayı düşündüğü anlaşılmaktadır. Sunulan malzeme dikkate alındığında çalışmanın belli konulardaki yanlış bilgi ve önyargıları bertaraf etmeyi amaçladığını da söyleyebiliriz. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi en azından ilk başlıklar konularına göre bir tertibinin olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmasının ismi göz önünde bulundurulduğunda Okiç'in sadece uydurma olarak nitelendirilen haberlere yer verdiği akla gelmektedir. Ancak bunlara ilaveten en azından bazı alimlere göre senedi hasen kabul edilen hadislerle de yer verdiği görülmektedir. Mesela: ³¹ من ولد له مولود فسماه محمداً تَبْرَكَأُ به كان هو و مولوده فى الجنة Feyzu'l-kadir'de³² ve el-Leâliu'l-masnû'a'da da "senedinin hasen olduğu"³³ bilgisi verilir. Ancak İbnü'l-Cevzi, Mevzuat adlı eserinde "Bu hadisin senedinde tenkid edilen ravi bulunmaktadır" demek suretiyle zayıflığına işaret eder.³⁴ Yine Okiç'in çalışmasında yer verdiği ³⁵ انا مدينة العلم و على بابها hadisinin "batıl" ve "münker" olduğunu söyleyen alimlerin yanında, "uydurma olmadığını" hatta "hasen olduğunu" vurgulayan alimler de vardır.³⁶ Ancak Okiç bu hadisi de çalışmasına dâhil etmeyi uygun görmüştür. Okiç'in hadislerle birlikte aktardığı alimlerin değerlendirmesinden, sıhhatı tartışmalı olduğu anlaşılan diğer bir hadis de şudur:³⁷

(670) ان الشمس ردت على على بن ابى طالب.

قال الامام احمد: لا اصل له و قال ابن الجوزى موضوع. لكن خطأوه و من ثم قال السيوطى: اخرجہ ابن منده و ابن شاهين عن اسماء بنت عميس و ابن مردويه عن ابى هريرة و اسنادهما حسن. و صححه الطحاوى و القاضى عياض. قال القارى: و لعل المنفى ردها بامر على و المثبت بدعاء صلعم. و اقول: فى عمدة القارى للعينى كفتح البارى للحافظ ابن حجر ان الطبرانى و الحاكم و البيهقى فى الدلائل اخرجوا عن اسماء بنت عميس ان النبي صلعم نام على فخذ على حتى غابت الشمس فلما استيقظ رسول الله صلعم قال على رضى الله عنه: يا رسول الله اتى لم اصل العصر فقال النبي صلعم: اللهم انّ عيدك علياً احتسب بنفسه على بنبيك فردها عليه قالت اسماء فطلعت الشمس حتى وقعت على الجبال و على الارض ثم قام على فتوضأ و صلى العصر و ذلك بالصهبا. قال الطهاوى: و كان احمد بن صالح يقول: لا ينغى لمن سبيله العلم ان يتخلف

³¹ Okiç, *a.g.ç.*, Hazreti Muhammed s.a.s. ve Sair Enbiyâ

³² El-Munavî, Muhammed Abdurrauf, *Feyzu'l-kadir*, Daru'l-Marife, 2. baskı, Beyrut, 1972, cilt no. 6, s. 237, h.no.9084'nün şerhidir

³³ Es-Suyuti, *a.g.e.*, c.1, s. 97

³⁴ İbnü'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec, *Kitabu'l-mevduât*, (thk. Abdurrahman Muhammed Usman), Daru'l-Fikr, 2.baskı, Beyrut, 1983, c. 1, s. 157

³⁵ Okiç, *a.g.ç.*, Ashabu'n-Nebiy

³⁶ el-Kârî, *a.g.e.*, s. 118-119, h.no. 71

³⁷ Okiç, *a.g.ç.*, Ashabu'n-Nebiy

عن حفظ حديث اسماء لانه من اجل علامات النبوة. قال و هو حديث متصل و روايته الثقات و اعلان ابن الجوزى له لا يلتفت اليه. انتهى. و اقول قد ذكرنا في الفيض الجارى في باب قول النبي صلعم: احلت لكم الفنائم ان قصة على في رد الشمس بعد مغيبها و انها ردت لنبينا ايضاً في وقط الخندق حين شغل عن صلاة العصر حتى صلاها. و كذا ردت لسليمان بن داود عليهما السلام على قول بعضهم, و اما حسبها عن المغيب فقد وقع ليوشع بن نون و قبله لموسى بن عمران و وقع بعدهما السليمان بن داود و ايضاً لنبينا عن الطلوع ليلة الاسراء و ان كان في بعضها مقال فراجعه فقد ذكرنا هناك مبسوطاً.

(العجلونى: 220-221, 1)

Bunun yanısıra bazı metin örneklerinden hareketle Okiç'in hadisleri senedlerinin yanısıra metinleri açısından da tahlile tabi tuttuğu görülmektedir. Mesela hadis tenkidinde önemli verilerden biri olan tarihi bilgilere dayanarak yaptığı sıhhat tespitini اتقوا البرد فانه (Soğuktan kaçınınız, çünkü o kardeşiniz Ebû Derdâ'nın ölümüne sebep olmuştur) hadisinin devamında bulabiliriz. Nitekim Okiç alimlerin "Ebu Derda Peygamber'den sonra vefat etti" yönündeki görüşlerini nakletmek suretiyle hadisin mevzuat içerisinde yer alacağı kanaatini izhar etmiş olmaktadır. Bu yaklaşımından hareketle Tayyib Okiç'in, tarihi verilere aykırılığının metnin uydurma olduğunu tespit etmede kullanılabilir bir metod olduğunu kabul ettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Kur'an ayetlerinin de metin tenkidinde önemli bir kriter olduğunu Tayyib Okiç'in Ali el-Kâri'nin Mevzuatu'l-kubrâ adlı eserinden aktardığı uydurma hadisinin devamında yer verdiği değerlendirmeye bakarak elde etmek mümkündür. Nitekim söz konusu الكريم حبيب الله و لو كان فاسقاً و (rivayetin) ilk kısmı, Allahu Teala'nın ان الله يحب الظالمين⁴⁰ ile 41 و الله لا يحب الظالمين⁴⁰ ayetlerine arz edilmesi suretiyle mevzudur" tenkidine yer vererek Okiç'in hadislerin sıhhatını değerlendirmede Kur'an'ın ölçü olarak alınacağı konusundaki kanaati bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

IV. SONUÇ

Henüz tamamlanmadığı anlaşılan çalışmanın elimizdeki kısımları da eksiktir. Eğer tamamını bulabilseydik daha sağlıklı bir değerlendirme yapma imkanı elde edebilirdik. Eksik olmasına rağmen belgeler eserin mahiyeti, muhtevası ve müellifin konuya yaklaşım tarzı hakkında bir değerlendirme yapma imkanını verebilecek niteliktedir. Dökümanlarını koyduğu büyük zarf üzerine,

³⁸ Okiç, *a.g.ç.*, Ashabu'n-Nebiy; Ali el-Kari, Mevduatu'l-Kubra, s. 49, h.no. 149

³⁹ Okic, *a.g.ç.*, el-İlm ve'l-Ulemâ ve'l-Meşâyih; el-Kâri, *a.g.e.*, s. 174, h.no.669,

⁴⁰ el-Bakara 222

⁴¹ Al-i İmrân 57

“Mütünü’l-ehâdîsi’l-mevzûa” isminin bizzat kendisi tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

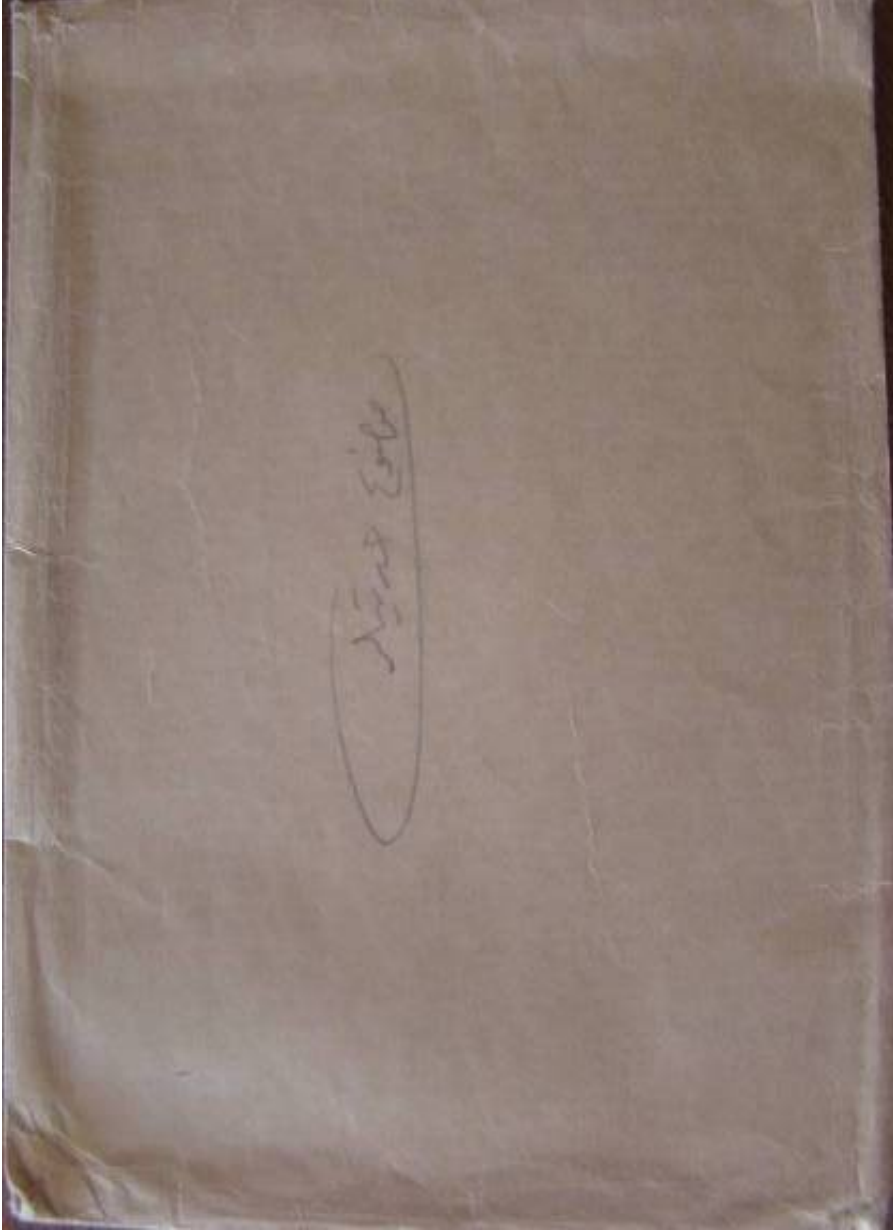
Çalışmasının muhteva ve bab/konularını oluştururken Okiç’in herhangi bir kitabı birebir takip ve taklit etmediği, kendisine has bir yol takip ettiği anlaşılmaktadır. Tayyib Okiç’in mevcut belgelere düştüğü notlardan mevzu hadisler hakkında yazılan eserleri ciddi bir şekilde incelediği ve bu kültüre vâkıf olduğu söylenebilir. Çünkü kendi notlarında yer alan kaynaklar konu ile ilgili eserlerin büyük çoğunluğunu içine almaktadır. Mevcut notlardan ve hadisleri guruplandırırken kullandığı konu başlıklarından mevzu hadislere ulaşmayı kolaylaştıracak yeni bir metotla eserini kaleme almak istediği gibi bir intiba doğmaktadır.

Çalışmasının adı “Mütünü’l-ehâdîsi’l-mevdûa” olmakla birlikte hadislerin sıhhat tahlillerine bakıldığında uydurma olduğu konusunda ittifak edilmeyen haberleri de inceleme konusu yaptığı müşahede edilmektedir. Bu tür hadisleri bir kaç kaynaktan aktarıp söz konusu kaynaklardaki sened ve metin tahlillerine de yer vermektedir. Bu durum Okiç’in hadislerin sıhhati konusunda daha geniş bilgiye dayalı, olabildiğince objektif bir değerlendirme yapmaya çalıştığını anlamaya vesile olmaktadır.

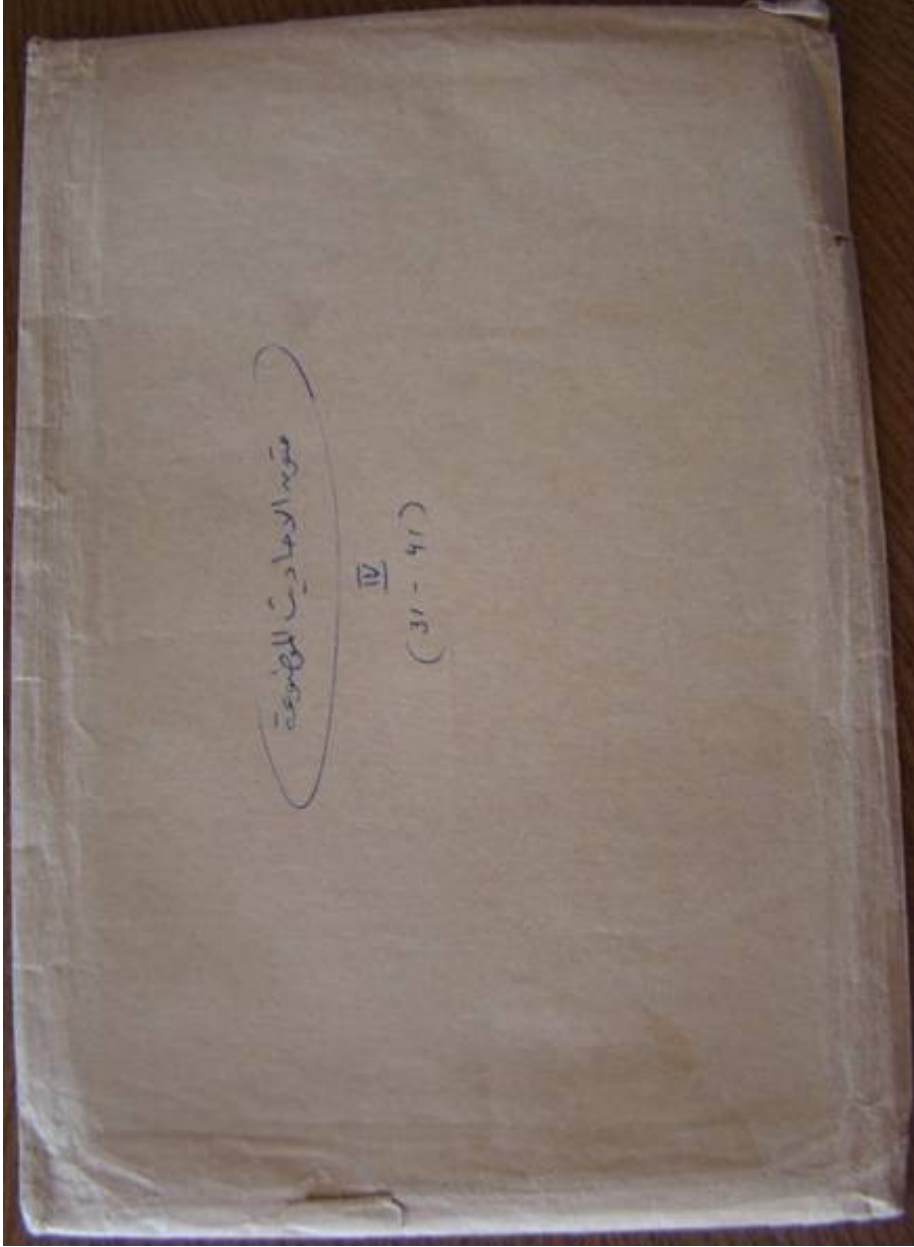
Hadisleri değerlendirirken sened tenkidinin yanında yeri geldiğinde metin tenkidine de yer vermektedir. Bu da hadislerin sıhhat tespitinde metin tenkidini, belirleyici bir unsur olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

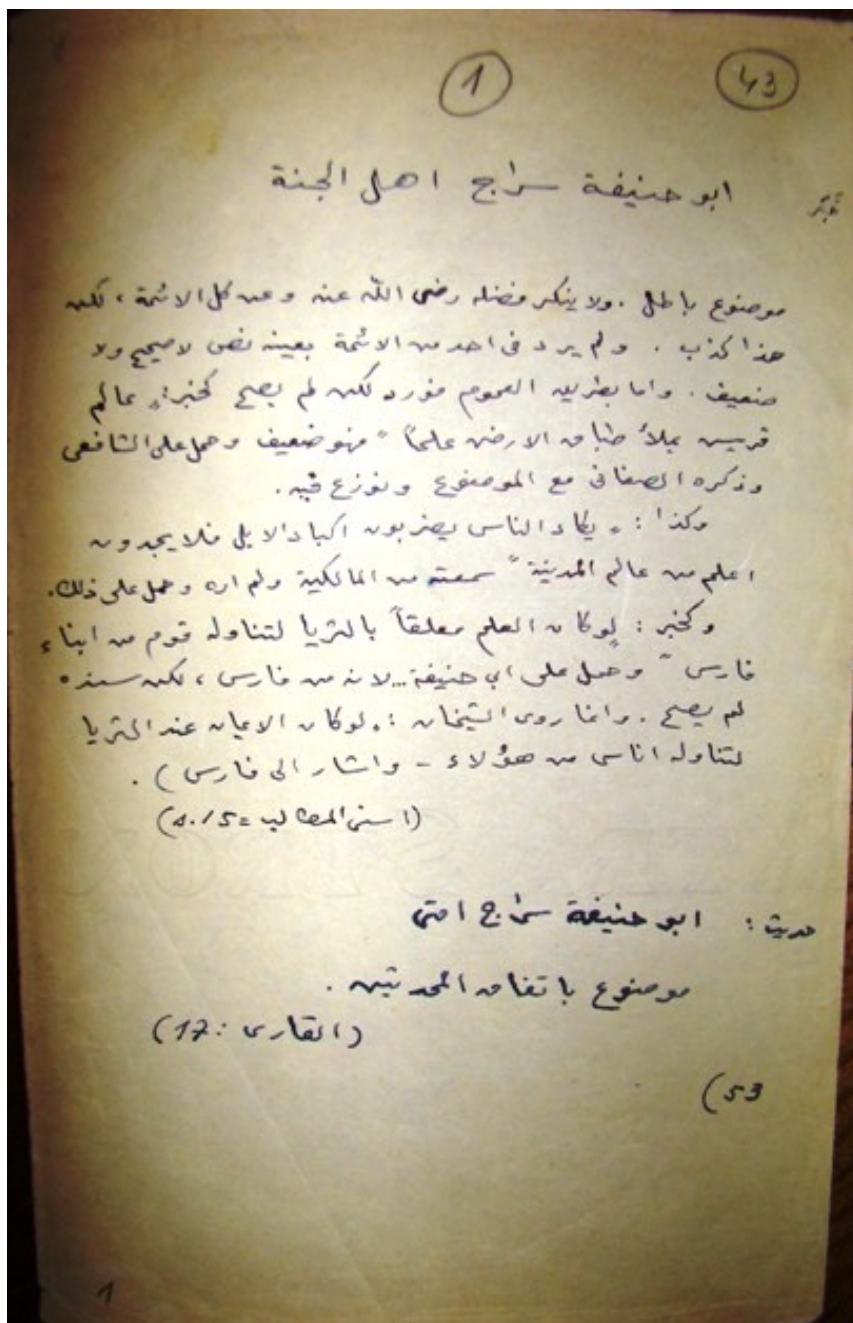
Son olarak Tayyib Okiç’in araştırmacı ruhunu, hadisleri ele alış şeklini, objektifliğini ve çalışma metodunu yansıtmaya açısından bu çalışmanın önemli olduğu söylenebilir. Zira diğer matbu eserlerinde de olduğu gibi onun bu çalışmasında da bilimsel yönü açıkça görülmektedir. Merhum M. Tayyib Okiç’in bu çalışması tamamlanmamış olmasına rağmen, bize ulaşan mevcut halinden onun mevzu hadisler hususunda daha sistematik ve daha pratik bir eser ortaya koyma çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 1 (Mevzu Hadisler)

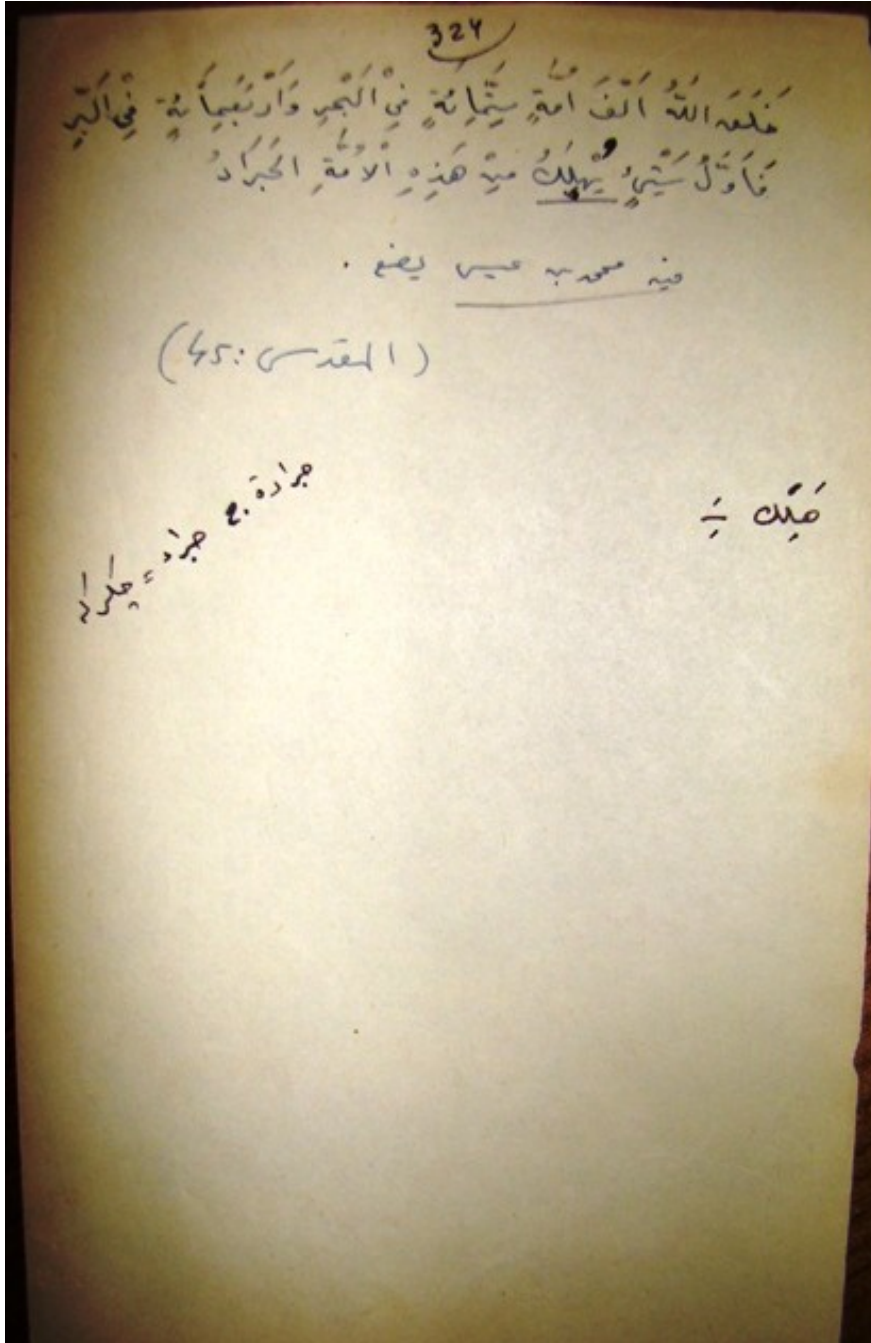

Resim 2 (Mutûnu'l-ehâdîsi'l-mevdûa)

Belgelerden bir örnek (32. Başlık: el-Umem)

Bibliyografya

- Aclûnî*, İsmail bin Muhammed el-Cerrahi, *Keşfu'l-hafa ve muzilu'l-ilbas ammaştehere mine l-ehadisi alâ elsineti'n-nâs*, Beyrut 1351.
- Albüm*, "Prof. Muhammed Tayyib Okiç'in Hayatı ve Eserleri", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1969 yılı Mezunları Albümünden ayrı bir basım, Önder Matbaası, Ankara, 1969.
- Ali bin Ebi Tâlib*, *Divân*, Mısır, 1251/1835.
- Ateş*, Suleyman, "Okiç'in Hayat Serüveni" oturum başkanı olarak, Muhammed Tayyib Okiç (Hayatı – Eserleri – Kişiliği) Sempozyumu, Saraybosna, 28-29 Haziran 2010 (yayınlanmamış).
- Hatiboğlu*, İbrahim "Okiç, Muhammed Tayyib", *DİA*, XXXIII, 336-338.
- el-Hut*, Muhammed Derviş, *Esna'l metalib fi ehadisi muhtelifetu'l-meratib*, Beyrut, 1983/1403.
- İbnu'l-Cevzi*, Ebu'l-Ferec, *Kitabu'l-mevduat*, (thk. Abdurrahman Muhammed Usman), Beyrut, 1983.
- İbnu'd-Dîba (ed-Deyba)*, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed eş-Şeybani, *Temyizü't-tayyib mine'l-habis fi ma yeduru ala elsineti'n-nasi mine'l-hadis*, Beyrut, 1983/1403.
- İbni'l-Fakîh*, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed el-Hemedhani, *Muhtasaru kitabi'l-buldân*, (edit. M. J. De Goeje), Leiden 1967.
- İbn Hibban*, Sahih, (thk. Şuayb el-Arnaut), Beyrut, 1414/1993.
- el-Kârî*, Nuruddin Ali, *el-Esrari'l-merfua fi'l-ahbari'l-mevdua (Mevduatu'l-kubra)*, (thk. Muhammed es-Sabbağ), Beyrut, 1971/1391.
- Makdisî*, Ebu el-Fadıl Muhammed b. Tahir, *Tezkiretu'l-mevdûât*, (tlk. Muhammed Emin el-Hancı), Mısır, 1905/1323.
- Memîç*, Mustafa, *Velika Medresa i Njeni Uçenici u Revolucionarnom Pokretu*, IPZRO Fonografika, Skoplje 1984.
- Munâvî*, Muhammed Abdurrauf, *Feydu'l-kadir*, Beyrut, 1972.
- Okiç*, Muhammed Tayyib, *Mevzu Hadis Metinleri Zarfları I. ve II.* (Prof. Dr. M.Said Hatiboğlu'nun şahsî kütüphanesi).
- , "İslamska Tradicija", 1937 yılı için Gajret Takvimi, Sarajevo, 1936, ss. 34-72.
- , "Orjentalistika u Jugoslaviji", *Pregled*, Prosveta, knjiga X, godina, VIII, Sarajevo, 1934, ss. 407-415.
- , "Neşredilmemiş Bazı Türk Kaynaklarına Göre Bosna Hıristyanları (Bogomiller)" çev. Salih Akdemir ve Recep Duran, *İslâmî Araştırmalar*, c. 6, sayı 4, ss. 235-248.

- , *Bazi Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1959.
- , *Kur'an-ı Kerimin Üslubu ve Kıraatı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları no. XLVII, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.
- , *İslamiyette Kadın Öğretimi*, Diyanet İşleri Yayını, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1978.
- , "Sarı Saltuk'a Aid Bir Fetvâ", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1952, cilt I, sayı 1, ss. 48-58.
- , "Bir Tenkidin Tenkidi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1953, cilt II, sayı 2-3, ss. 219-290.
- , "Hadiste Tercüman", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, sayı 14, ss. 27-52.
- , "Çeşitli Dillerdeki Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümeleri", Atatürk Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Dergisi, sayı 1, ss. 17-78.
- Redzepagiç*, Omer, "Muhammed T. Okiç'in Üsküp Hatıraları", Muhammed Tayyib Okiç (Hayatı – Eserleri – Kişiliği) Sempozyumu, Saraybosna, 28-29 Haziran 2010 (yayınlanmamış).
- Suljkić*, Hifzija ve Hamzić Omer, "Gračaničke medrese, njihovi graditelji, muderisi iučenici", Gračanički glasnik, 1999., br. 7/4, str. 57-68.
- Suyutî*, Celaluddin Abdurrahman, *el-Leali masnua fi'l-ehadisi'l-mevdua*, (tlk. Ebu Abdurrahman Salih bin Muhammed), Beyrut, 1996/1417.
- Şevkânî*, Muhammed bin Ali, *el-Fevaidu'l-mecmua fi ehadisi'l-mevdua*, (thk. Abdurrahman bin Yahya el-Yemani), Kahire 1960/1380.